

Zones of explosion occur in both areas, on tuff fields. The early explosional activity of buttes was followed by effusional volcanism. In the area of lava mantles only effusion is characteristic.

The oldest volcanic products are found in the tuff zone. Explosions started 5 million years ago and were replaced by effusion ca 3.5 million years ago. Volcanoes became extinct 2.5 million years ago, but postvolcanic activities survive to our days. It can be concluded from the above that volcanic activity shifted in space and time: in the southern area towards north and in the northern area towards south frontally.

When volcanism ended in the Carpathian island arc, a strong climatic deterioration ensued in the area beyond. The cooled plate, thinned by the magma flows in the asthenosphere, began to contract, crack and fall into microplates. The deep lineaments (Balaton line and Rába line) conducted the water of the Pannonian Inland Lake into the depth. This resulted in explosion. Then tectonic plates began to subside and press magma upwards and this led to effusions in the foreland of subsidences.

During volcanism the SiO_2 , Al_2O_3 , Na_2O and K_2O contents of volcanites tend to grow and at the same time MgO content is reduced (Tables 3–13). This points to an initial upward migration and effusion of mantle materials, while later this was replaced by crust materials.

Translated by D. LÓCZY

Pécsi Márton: Geomorfológia és domborzatminősítés. – Elmélet, Módszer, Gyakorlat 53. MTA FKI, Budapest, 1991. 296 old.

Az MTA Földrajztudományi Kutató Intézet házi kiadásában megjelent gyűjteményes kötet cím- és hátlapját a Dunakanyar 1958-ból származó, még a nyaralóépítés, a megnövekedett idegenforgalom és a Dunának az erőműépítkezéssel összefüggő elgátolása előtti, „békebeli” állapotokat tükröző fényképei díszítik.

Ennek talán jelképpértéke is van: innen indult PÉCSI Márton pályája, illyennek látta ezt a megkapó tájat, amikor kandidátusi értekezését, majd a belőle készült, egy igen értékes – lassacskán már klasszikusnak számító – monográfiásorozatot indító „A magyarországi Duna-völgy kialakulása és felszínalakotana” c. könyvét írta. Anyaggyűjtés közben gyakran élt az akkor általában művelt terepi megfigyelés módszerével.

PÉCSI professzor neve az azóta eltelt három és fél évtizedben folyamatosan ott szerepelt a földrajzi és rokontudományi szakfolyóiratok szerzői között. Kutatói munkája mellett rendszeresen vállalt oktatói feladatokat is, amikor alapvető geomorfológiai fogalmak, jelenségek, folyamatok meghatározását, magyarázatát adta. Más alkalmakkor nemzetközi fórumokon, ill. Magyarország felszínét bemutató kiadványokban, útvonalvezetőkben, térképmagyarázóknak foglalta össze a magyar földrajzban elért legfontosabb eredményeket, a hazai földrajztudományban kidolgozott új irányzatokat. Céljukból fakadóan ezek a munkák gyakran idegen nyelveken jelentek meg, magyarul eddig nem voltak hozzáférhetők.

A gazdag életmű említett darabjaiból – MAROSI Sándor gondos szerkesztői tevékenységének eredményeként – egy olyan „geomorfológiai olvasókönyv” állt össze (ahogyan a szöveg előkészítése idején nevezték), amelyet a földrajz szakos egyetemi hallgatók, ill. a pályájuk elején állókutatók, tanárok haszonnal forgathatnak.

Az első három értekezésben a felszíni vizek munkájáról esik szó. Először a folyóvízi (és röviden a tengerparti) erózió fogalmairól és formáiról kapunk összefoglalót, majd az általános természetföldrajzi ismeretek alkalmazása következik egy konkrét feladat megoldására, a Duna-teraszok fejlődéstörténetének feltárására. Ehhez a fejezethez kellett a legtöbb „felfrissítő” lábjegyzetet illeszteni, ami azt mutatja, hogy a kutatás a cikk első megjelenése óta tovább folyik, állandóan újabb adatok és értelmezések merülnek fel – mint ahogyan ez már a tudományos munkában lenni szokott.

Kifejezetten tankönyvrészletnek készült a felszínmozgások folyamatok rendszerét bemutató értekezés. Mint PÉCSI M. egyéb munkáiban, itt is szervesen egybeszővődnek a klasszikus magyar (ez esetben leginkább CHOLNOKY J. műveiből) és a nemzetközi irodalomból merített tudásanyag, valamint a szerző saját vizsgálódásaiból tett megállapítások. A tanulmány a formák után a folyamatokra, a lejtőfejlődést befolyásoló tényezőkre összpontosít, amelyeket hasonló rendszerezettséggel vesz sorra. Itt adja meg az általa bevezetett gyűjtőfogalom, a derázió értelmezését.

PÉCSI M. geomorfológiai működésének másik kiemelkedő területe a geomorfológiai szintek rendszerének felépítése, ezen belül pedig a többszöri eltemetődésen és exhumáción keresztül megvalósuló felszínfejlődés modelljének kidolgozása. Természetesen ez sem lezárt téma, a jelen tanulmánykötetben az MTA FKI geomorfológiai munkacsoportja keretében folytatott kutatások kb. tíz évvel ezelőtti állásának összefoglaló értékelését olvashatjuk. Összefügg ezzel a hegylábi, alföldperemi üledékek fejlődéstörténeti szempontú elemzése is, ami a tudományos együttműködés szép példája.

PÉCSI M. több kutatási irányzat elindítója, ill. hazai meghonosítója. A következő tanulmányokban megfogalmazza a mérnökgeomorfológia tárgykörét, feladatait és módszereit, majd ezeket elsősorban a Duna menti löszfalak területéről vett példákkal illusztrálja. Ugyanilyen jelentős a szerepe a geomorfológiai térképezés eljárásainak, majd az erre épülő domborzatminősítés rendszerének kidolgozásában. Ilyen irányú munkásságát a társadalom teljes környezetéről szóló tanításban integrálta, hogy ezzel a földrajztudomány társadalmi hasznosságáról való meggyőződését újabb érvekkel támassza alá.

A 17 tanulmány arra ugyan elegendő, hogy bepillantást nyújtson szerzőjük sokoldalú munkásságába, de kevés ahhoz, hogy PÉCSI M. teljes tudományos tevékenységi körét felölelje. Ez annál is inkább lehetetlen, hiszen 70 évesen is igen aktív, aki kutató professzorként tovább bővíti már eddig is rendkívül gazdag életművét.

LÓCZY DÉNES